

*Мирјана Радојичић**

**У СЛУЖБИ ПОМИРЕЊА
ДОНЕДАВНО ЗАРАЂЕНИХ НАРОДА
ИЛИ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ УЗРОКА
ЊИХОВОГ СУКОБЉАВАЊА?**

*Цивилно друштво Западног Балка-
на на размеђу миленијума***

Сажетак

У тексту ауторка покушава да идентификује основне узроке неуспеха, или, прецизније узев, само делимичног успеха западно-балканског цивилног друштва, односно невладиних организација као његове кључне организационе форме, у процесима помирења и обнављања сарадње између донедавно зарађених ех-југословенских народа. Кратком анализом њиховог једноиподеценијског деловања, она их налази у њиховој већим делом тенденциозној, пречесто редуccionистичкој, а неретко и експлицитно фалсификаторској интерпретацији ех-југословенског случаја, уместо његовог декларисаног

* Институт за филозофију и друштвену теорију, Универзитет у Београду

** Рад је реализован у оквиру пројекта Института за филозофију и друштвену теорију у Београду (бр.43007), који финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије у оквиру програма Интегрисаних и интердисциплинарних истраживања за период 2011-2014. године. Његова краћа верзија је презентована на скупу "Western Balkans: From Stabilisation to Integration" одржаном у Институту за међународну политику и привреду 7-8. јула 2012. годину и представљала је истраживачки одговор на једну од подтема скупа: „Невладине организације Западног Балкана и њихов допринос помирењу и унапређењу сарадње у региону“.

хуманитарног и пацификаторског третирања, као самонаметнутој мисији за коју су исте имале премало стручних квалификација, а превише крипто-политичких и профитерских мотива. Као такве, оне су, сматра ауторка, више доприносиле моралној конфузији, социјалној дестабилизацији региона и даљем групно-психолошком дистанцирању народа који га насељавају, него њиховом жељеном помирењу као претпоставци продуктивне сарадње и сигурног напредовања вишегодишњим ратовима девастираног простора на којем живе. Што јасније рефлектује ове депримирајуће ефекте свог досадашњег деловања и што пре пристане на редифиницију своје, до сада углавном погрешно конципиране мисије, односно њено свођење у границе декларисаног и друштвено очекиваног, тим пре ће, закључак је ауторке, локални невладин „сектор“ почети увећавати свој невелики социјални кредибилитет и постајати респективан фактор разрешења вишедеценијске политичке „енигме“ простора Западног Балкана.

Кључне речи: Западни Балкан, цивилно друштво, распад/разбијање Југославије, међуетничко помирење.

Распад/разбијање друге по реду државне заједнице јужнословенских народа засигурно је једно од најтрауматичнијих колективних искустава житеља региона у, и иначе им нимало наклоњеном и нетом минулом, двадесетом веку. Серија вишегодишњих и бруталних међуетничких ратова у којима је скончавала европска „Америка у малом“, оставила је за собом групно-психолошке баријере за које ни најистрајнији оптимисти међу истраживачима трагичне западно-балканске недавне прошлости, нису веровали да ће бити лако и брзо уклоњене. Упркос чињеници да је у тој важној друштвеној мисији у протеклих петнаестак година било ангажовано мноштво социјалних актера (културних, уметничких, научних, спортских, цивилно-друштвених,...) њени ефекти су, рекло би се, знатно мањи и од тих, сасвим скромно пројектованих. Намера ми је да у тексту који следи покушам да идентификујем основне узроке неуспеха или, прецизније речено, само делимичног успеха активности једног од агилнијих мисионара помирења, те обнављања и интензивирања сарадње између донедавно зараћених јужнословенских народа – за-

падно-балканског цивилног друштва, односно невладиних организација као његове кључне организационе форме. Потом бих се кратко осврнула на актуалне последице тог неуспеха по стабилност и просперитет региона, и најзад, у кључном делу рада, указала на могуће правце редефинисања досадашњег цивилно-друштвеног приступа овом крупном задатку пред којим су се нашла друштва и државе настале на рушевинама социјалистичке Југославије.

Ка назначеном циљу овог кратког истраживања полазим од етимолошког увида да је у основи глаголске именице „*помирење*“ термин „мир“ као језичка ознака међугрупног односа контрарног оном који се именује ратом. Дакле, стабилизовање и осигуравање *мира*, успостављеног углавном спољном интервенцијом (истом оном којом су, истини за вољу, створене снажне претпоставке за његово нарушавање) јесте, или би бар требало да буде, жељени, односно намеравани исход процеса помирења етноса који насељавају просторе који се и данас, две деценије након краха државне заједнице која их је безмало осам деценија политички интегрисала, понегде именују *Југосфером*. Историјско искуство – оно стицано колективним бивствовањем на просторима о којима је реч и додатно – подучава, међутим, да је само *праведан* мир стабилан и трајан мир. Један, мада не и једини, нити најважнији, али засигурно значајан елеменат праведности жељеног мира на просторима некадашње Југославије¹ јесте и

1 У *ex*-југословенском „случају“, с обзиром на његове узроке и поводе, та праведност би превасходно подразумевала на јасном и *доследно* спроведеном принципу извршено државно-територијално разграничење народа који су (сви изузев српског) референдумски израженом вољом разградили државну заједницу у којој су више од седам деценија заједно живели. Психолошка димензија међунационалног помирења и из њега проистеклог мира – узајамни опроштај починиоцима злочина, рекреирање изгубљеног поверења као неопходне основе будуће сарадње и напредовања региона, може, усуђујем се да устврдим – бити само *комплементарна* а не *супститутивна* за ону прву његову димензију или, можда пре, нужну претпоставку. Јер, ратови се не окончавају да би се сукобљене стране помириле, иако оне то по окончању сукоба углавном пре или касније учине, већ да би осигурале остварену победу, или, пак, у доживљеном поразу поштеделе себе потпуног уништења. Процес помирења схваћеног у том ужем, социјално-психолошком смислу бива и додатно пролонгиран у случајевима попут *ex*-југословенског у којима остварене ратне победе нису резултат моралне беспрекорности политичких претензија победника, нити је доживљени пораз исход моралне суспектности политичких аспирација у њима пораженог учесника

ваљана, то јест *објективна* и на *чињеницама* заснована интерпретација узрока, односно разлога његовог бруталног нарушавања са многоврским, и данас већ свима добро знаним последицама. Међуетнички ратови на подручју некадашње Југославије нису, наиме, отпочињали како би се у њима чинили злочини, што би се, апсолутизацијом те њихове, несумњиво најтрагичније – злочиначке димензије на којој превасходно србијански невладин сектор инсистира, могло погрешно закључити; њихов мотив је било уверење једног дела њихових унутрашњих актера у неправедност већ постојећих, „републичких“ линија разграничења на рушевинама СФРЈ настајућих држава, уверење које је с обзиром на политичку технологију „свршеног (сецесионистичког) чина“ другог дела актера вишегодишњег распада/разбијања II Југославије, убрзано водило рату као најизгледнијем начину исправљања те перципиране неправедности. Својим реактивним (уместо превентивним), недоследним (уместо принципијелним), милитантним (уместо миротворним) приступом кризи, међународна заједница, односно у том политичко-историјском тренутку најутицајнији њени државни актери, су активно и пресудно доприносили ескалирању међуетничких тензија до тачке у којој ниједна алтернатива рату, народима Западног Балкана није више изгледала довољно убедљива и ефективна. Тако је, синергијом унутрашњих и спољних агенаса, у свим својим фазама (хрватској, босанскохерцеговачкој, косовскометохијској) криза неумитно клизила ка погубнијим од свих других могућних – ратним „разрешењима“, са свеколиким багажом њихових трагичких реперкусија.

Својом, већим делом тенденциозном, пречесто редуционистичком, а неретко и експлицитно фалсификаторском *интерпретацијом* на тим основама насталог *ex-југословенског „случаја“* (уместо његовог декларисаног хуманитарног и пацификаторског третирања²), као самонаметнутом мисијом за коју је углавном имао премало стручних квалификација, а превише крипто-политичких и профитерских мотива, западно-балкански „трећи сектор“, у првом реду његов србијански

2 Деловање оних сегмената локалног цивилног друштва који су остајали привржени таквом приступу *ex-југословенском случају*, незаслужено је остало у дугој и тамној сенци претежно интерпретаторске активности других његових, у јавности презаступљених делова, које имам у виду у овом тексту.

део, је већим делом својих активности у протеклих петнаестак година више доприносио моралној конфузији, социјалној дестабилизацији региона и даљем групно-психолошком дистанцирању народâ који га насељавају, него њиховом помирењу схваћеном у претходно назначеном смислу, као претпоставци продуктивне сарадње и сигурног напредовања вишегодишњим ратовима девастираног простора на којем живе.³ Штавише, његовим деловањем регионалним социјалним срединама наметнута *борба за интерпретацију* ех-југословенског случаја испоставила се не мање жестоком од оне претходеће јој – оружане борбе, и као таква задобила је статус њеног наставка другим, неоружаним средствима, којима је требало постићи оно што је остало нереализовано оружаном - *потпуни* национални, државни и морални пораз једне, *српске* стране у ратовима за ех-југословенско територијално наслеђе.

У том цивилно-друштвеном наставку западно-балканских ратова с краја минулог столећа другим, овога пута вербалним средствима, привилеговано место је задобила *манипулација* њиховом најнехуманијом и најтрауматичнијом – злочиначком димензијом или, прецизније говорећи, злочинима само једне, већ поменуте, међу бројним, у њима сукобљеним етничким скупинама. Основни елементи те интерпретативне стратегије били су, као што је познато, *хипертрофирање* броја не-српских жртава западно-балканских оружаных сукоба с краја прошлог века⁴ и *деконтексту-*

3 Један део разлога за то је свакако садржан у чињеници да, иако нису оскудевали ни у хуманистички високо образованим појединцима у својим редовима, на захтевном задатаку интерпретирања најсложеније политичке кризе која је потресала европски континент од II светског рата наомамо, невладине организације на које реферирам на овом месту су ангажовале углавном своје, у образовном смислу нижеразредне кадрове, претежно стасале у државно- и партијско-бирокуратским структурама II Југославије и у време њеног трајања владајуће – комунистичке партије. Овом приликом остављам по страни питање од, иначе, прворазредног истраживачког значаја, како је могла постати друштвено толерабилна, а државно-политички чак и форсирана, ова инверзија њихове друштвене мисије – од, номинално и декларативно узев, заштитите и унапређења људских права и слобода, ширења културе мира и ненасиља, афирмације идеја мултикултурализма и толеранције – до *de facto* императивно наметане *интерпретације* догађаја из новије прошлости региона на чијим просторима, упркос томе, још увек несметано делују.

4 Тако, према налазима председнице *Хелсиншког одбора за људска права* у

ализација околности под којима су злочини над њима почињени, односно њихово изузимање из дугог ланца *узајамно се провоцирајућих* злочина свих страна у ратовима у којима је скончавала социјалистичка Југославија. Упорним практиковањем те стратегије, уместо статуса мање-више „равноправних“ партиципаната у бројним злоделима којима су последњи западно-балкански ратови дописивали нове странице ионако преобимне збирке двадесетовековних европских ратно-злочиначких прегнућа, не-српским актерима ратног распада СФРЈ упорно је обезбеђивана „привилегована“ позиција *апсолутне жртве*, приправне да од других перманентно очекује извињење и никада не тражи опроштај. Тако је неосновани (ако уопште аутентичан, а не вешто фингиран), *страх од релативизације* над њима извршених злочина до које би, како се тврдило, дошло њиховим смештањем у шири злочиначки контекст недавне западно-балканске ратне прошлости, производио *реалност њихове апсолутизације* као понуђене основе заговараног помирења донедавно зарађених народа. На тим основама замишљено, оно се, наиме, испостављало као могуће само под претпоставком пристајања српске стране на предодређену јој позицију *апсолутног целата*, на коју она, с обзиром на свој *реалан* удео у злочиначком салду последњих западно-балканских ратова, није никако могла пристати.⁵ Штавише, таквим захтевима упорно

Србији, Соња Бисерко, број жртава масакра у Сребреници премашује цифру од 10 000. *Сф.* “Сјећање на Сребреницу“, у: *Сребреница: сјећање за будућност*, Сарајево, Фондација “Heinrich Bell”, регионални уред у Сарајеву, 2005, стр.10.

- 5 Опирање српског етноса таквој, предвиђеној му саморефлексији свог и места и улоге својих политичких и интелектуалних елита у трагичној завршници западнобалканског XX века, није, дакле, проистицало из чињенице да је она подразумевала суочавање са тешком и болном истином, већ из чињенице „да је захтевала суочавање са *делимичном* истином“. (*Сф.* Радмила Накарада, *Распад Југославије: проблеми тумачења, суочавања и транзиције*, Службени гласник, Београд, 2009, стр.150, курзив М.Р.) Управо стога, интерпретација скорије јужнословенске прошлости заснована на таквој „истини“ је “морала бити *наметнута* српском народу“, разјашњавала је председница *Хелсиншког одбора за људска права у Србији*, Соња Бисерко. (*Ibid*, стр.12, курзив М.Р.) У “не-српским” народима, односно њиховој јавности, речену интерпретацију, делом истоветну, а понешто и радикалнију од оне која је истој већ била понуђена посредством тамошњих масовних општина, требало је упорно и неодуштајно потврђивати. У те сврхе, најактивније међу невладиним организацијама о којима је реч, пре свих *Хелсиншки одбор за људска права у Србији*, низ година уназад је неговао интензивну

излагана, она је удаљавана од могућности правремене и ваљане рефлексије и оног свог незанемарљивог и неспорног дела одговорности за катастрофични крај *ex*-југословенског државно-интеграционистичког подухвата. А међународно-кривично-правна институција настала са декларативном намером да прецизно утврди и адекватно санкционише удео свих, па и српске стране у крвљу пренатопљеној тачки на готово осам деценија дуго државно заједништво западно-балканских народа – Међународни кривични трибунал за бившу Југославију („Хашки трибунал“), начином свог досадашњег деловања, несебично асистираним и од стране србијанског „трећег сектора“,⁶ ту страну у *ex*-југословенским ратовима с краја протеклог столећа је и додатно удаљавала од спремности за саморефлексију сопственог доприноса њиховој злочиначкој „заоставштини“.

У међувремену, настајала је једна нова геополитичка архитектура Западног Балкана, снажно подупрта и том и таквом интерпретацијом скорије регионалне прошлости, којом

издавачку и публицистичку делатност, чији резултати запремају десетине хиљада страница текстова различитих жанрова, организовао бројне семинаре, омладинске школе као “облик едукације о непосредној прошлости”, округле столове, трибине, конференције за штампу, промоције својих издања, појединачне наступе и излагања пред домаћом и, знатно више, иностраном јавношћу... Више о томе у: Мирјана Радојичић, *Историја у кривом огледалу - невладине организације и политика интерпретирања скорије југословенске прошлости*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

- 6 У том смислу, само активност београдског *Фонда за хуманитарно право* би могла бити предмет једне посебне и опсежне студије. Приређивање и достављање Хашком трибуналу више хиљада страница прикупљеног материјала, који је послужио као основ за подизање оптужница против великог броја *искључиво* српских актера ратова на просторима *ex*-Југославије; писање текстова “признања” кривице неких од највиших српских званичника заточених у Схевенингену, насталих као резултат нагодбе истих с Трибуналом, којима је требало потврдити локално “трећесекторско” тумачење узрока последњих ратова у региону; кадровско “чишћења” београдских судова, односно њихово уподобљавање планираним “монтираним” процесима, којима је требало “доказати” оно што није успело бити доказано пред Међународним судом правде у Хагу – умешаност Србије у неке од најкрупнијих злочина почињених у тим ратовима; инструктирање лажних сведока тужилаштва МКТБЈ-а у многим процесима против њим оптужених етничких Срба и застрашивање оних који су у њима требало да се појаве у својству сведока одбране... Ни збирно ни појединачно узев, овакве цивилнодруштвене активности не би се без енормне дозе истраживачког цинизма могле оквалификовати као допринос суочавању с прошлошћу и помирењу недавним трагичним догађајима завађених западнобалканских народа.

је у локалној и глобалној јавности требало морално легитимизовати и политички нормализовати њене, углавном на штету српских државно-територијалних интереса настајуће обресе. Наиме, један на такав начин самопредстављен народ тешко је и у регионалним и у глобалним оквирима могао бити перципиран другачије него као једва достојан било какве, односно било колике државе, то јест принуђен да се осећа задовољним што је, суочен са заслуженом међународно-политичком одмаздом због свог регионалног злочинења у последњој деценији минулог века, успео да очува и један једини њен мајушни део. Тако је знаменити слоган под којим је настајао и у функционалном смислу се профилисао цивилно-друштвени покрет као такав: “Јако друштво, слаба држава”, крајем XX и почетком XXI века на просторима Србије задобијао своју бизарну реформулацију: “Морално стигматизовани народ, територијално минимализована држава.” У том смислу активисти овдашњег “трећег сектора” су, према сопственом признању, били Евро-Атлантику, односно његовим геополитичким аспирацијама у овом делу света, самопонуђени “партнери за дијалог о узроцима распада југословенске државе.”⁷ Јер, “објашњење југословенског случаја (онакво какво су они понудили, М.Р.) је у *интересу Европе*“.⁸ Да је исто у крупном интересу и регионалних актера скорије јужнословенске прошлости, потврђује дуги списак признања и награда, у протеклих десетак година из њега пристиглих на адресе најистакнутијих србијанских цивилно-друштвених делатника. Ни њихова предана интерпретаторска (и не-интерпретаторска!) служба прекоокеанским политичким интересима, није остајала незапажена и непризната, о чему сведочи још дужи списак тамошњих награда упућених на углавном иста локална цивилно-друштвена одредишта.⁹ А

7 Cf. Латинка Перовић, “Уз друго издање”, *Друга Србија – 10 година после*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2002, стр. 11.

8 Cf. Латинка Перовић, *Ibid*, стр. 11, курзив М.Р.

9 У истим интересним правцима у протеклих петнаестак година већим делом је ишла и јавна делатност не-србијанских (хрватских, босанско-херцеговачких,...) активиста западно-балканског „трећег сектора“, опозивајући на тај начин фундаментални декларативни принцип цивилно-друштвеног деловања као таквог („почистити најпре пред сопственом кућом“) и разоткривајући његов истински, на-Србе-центрирани, *регионални* смисао. Више о томе у: Мирјана Радојичић, *Историја у кривом огледалу...*, цит. издање, стр.

пристрасност која има подршку спољних фактора лако постаје инструмент доминације „јер се у име кривице 'лоших момака' могу оспоравати легитимни национални интереси, продужавати унутрашњи расколи и отежавати настајање широког социјалног консензуса који је неопходан за трансформацију друштва.“¹⁰ Препозната као таква, та пристрасност је заслужено наилазила на неразумевање, отпор, па и нескривени презир локалног становништва, чијом политичком добробити њени практиканти целу деценију и по покушавају да легитимизују своје деловање. А на таквим цивилно-друштвеним основама и њиховој перцепцији у локалној јавности пројектован, праведан, *ergo* стабилан и трајан мир, из сфере психолошки могућег и политички остварљивог, измешта се, сасвим сигурно, на дужи рок у зону социјалне утопије. Штавише, учинцима таквог цивилно-друштвеног деловања узгајано, осећање големе националне понижености и енормне политичке оштећености какво се шири међу етничким Србима, пре би се могло успоставити као поуздан основ њихових *реванишистичких* амбиција у ближој или даљој будућности, него као издржљив темељ међунационалног помирења, односно стабилизације и просперитета региона жељног да скине са себе стигму провинцијске „крчме“ у којој се сувише често „гасе светла“, а „гости“ посежу за већ традираним средствима регулисања међусобних „дуговања“.

Ако је тачно запажање неких аутора¹¹ да цивилно друштво није прост скуп аутономних јединки, него оплемењено друштво, са високим степеном учтивости и одговорности, а да учтивост (*civility*) подразумева „да актери цивилног друштва *достојанствено* обављају своје функције, уз свест о *последицама* свога понашања“,¹² за западно-балкански „трећи сектор“, у првом реду његов србијански део на разме-

27. *et passim*.

10 Cf. Накарада Радмила, *Распад Југославије...*, цит. издање, стр. 168, курзив М.Р.

11 Cf. Смиља Аврамов, *Алтернативни модел светске заједнице – Цивилно друштво и невладин сектор*, Нова Европа, Београд, стр. 83.

12 Cf. Edward Shils, "The Virtue of Civility", in: Steven Grosby (ed.) *Selected Essays on Liberalism, Tradition and Civil Society*, Liberty Fund, Indianapolis, 1997, p. 49, курзив М.Р. Упоредити и: Larry Diamond, "Toward Democratic Consolidation", in: *Journal of Democracy*, Vol. 5, no. 3, John Hopkins University Press, Baltimore

ђу миленијума, тешко би се, очигледно је, могло устврдити да се у свом раду управљао према овим, у земљама узорних демократија установљеним, узусима цивилодруштвеног деловања као таквог. Превише је у његовом активизму било изостанка достојанства, премало учтивости и исто толико свести о последицама свога понашања у деликатним околностима и на захтевним просторима постконфликтног југоистока Европе. Као такав, тај активизам не само да није значајније доприносио укидању психолошких последица те вишегодишње конфликтности региона, као претпоставци његовог бржег политичког придруживања цивилизацији којој је географски одувек припадао, већ је у великој мери девалвирао, па и доводио у питање смисао цивилно-друштвеног деловања као таквог, са свим његовим, социјално драгоценим, демократизујућим, либерализујућим и еманципаторским потенцијалима.¹³ За највећи део становништва Србије, наиме, појам цивилног друштва, односно невладиних организација као претежне форме његовог организовања и деловања, од почетка деведесетих па све до данас са ваљаним разлозима је синоним за политичко штеточинство, рад у корист туђих интереса, који би – став је већег дела локалне јавности – требало законски строго санкционисати, а не као до сада друштвено толерисати, а од стране државе подржавати и афирмисати.

Што јасније рефлектује ове депримирајуће ефекте свог досадашњег деловања и што пре пристане на редефиницију своје, до сада углавном погрешно конципиране мисије, односно њено свођење у границе декларисаног и друштвено очекиваног,¹⁴ тим пре ће, мој је закључак, локални невладин

13 Томе наруку је ишла и чињеница да је све донедавно рад невладиних организација у Србији “уређивао” Закон (“о удруживању грађана у удружења, друштвене организације и политичке организације које се оснивају за територију СФРЈ”), усвојен давне 1990. године, који као такав није могао, у правном смислу ваљано, да се понесе са сваколиком сложеностију социјалне мисије овог облика цивилно-друштвеног организовања у његовој милошевићевској и постмилошевићевској фази.

14 Све што надилази те границе, а до сада је налазило себи места међу самонаметнутим задацима овог дела локалног „трећег сектора“, требало би што пре препустити оним друштвеним институцијама (политичким, судским, научним,...) које ће се са њиме носити на адекватнији, ефикаснији и по регион кориснији начин. А интензивнији и транспарентнији напор самих тих институција у назначеном правцу морао би постати не само пожељан, већ и обавезан део њихове друштвене улоге у трауматичним и сваковрсним мани-

„сектор“ почети увећавати свој невелики социјални кредибилитет и постајати респективан фактор разрешења вишедеценијске политичке „енигме“ простора Западног Балкана. Реафирмација идеје и праксе цивилно-друштвеног деловања у његовој здравој и за локалне политичке заједнице истински добробитној форми, могла би бити “колатерални” и нимало безначајан ефекат тог саморефлексивног и самокорективног чина.

Mirjana Radojicic

IN THE SERVICE OF RECONCILIATION RECENTLY WARRING NATIONS OR INTERPRETATION OF THE CAUSES OF THEIR CONFLICTS: THE CIVIL SOCIETY OF THE WESTERN BALKANS AT THE TURN OF THE MILLENNIUM?

Summary

In the text, the author attempts to identify the basic causes of the failure or only partial success of Western Balkans civil society, i.e. non-governmental organizations as their key organizational form, in the process of reconciliation and renewal of cooperation between recently warring ex-Yugoslav nations. She finds it in the tendentious, reductionist and largely falsifying interpretation of the ex-Yugoslav case (instead of the declared humanitarian and pacifist treatment of the same), as a self-imposed mission for which they had too few expert qualifications and too many crypto-political and profitable motives. As such, the “third sector” of the Western Balkans, mainly its Serbian part, the author concludes, contributed more to the moral confusion and social destabilization of the region and to further group psychological distancing of peoples inhabiting it, than to their wished-for

пулацијама погодујућим постконфликтним околностима у којима се регион нашао на размеђу миленијума.

reconciliation as a basis of productive cooperation and safe progress in the region where they live.

Key words: Western Balkans, civil society, disintegration of Yugoslavia, interethnic reconciliation.

Литература

- Аврамов, Смиља, *Алтернативни модел светске заједнице – Цивилно друштво и невладин сектор*, Нова Европа, Београд.
- Бисерко, Соња, “Сјећање на Сребреницу“, у: *Сребреница: сјећање за будућност*, Сарајево, Фондација “Heinrich Bell”, регионални уред у Сарајеву, 2005.
- Diamond, Larry, “Toward Democratic Consolidation“, *Journal of Democracy*, vol. 5, no. 3, John Hopkins University Press, Baltimore
- Накарада, Радмила, *Распад Југославије: проблеми тумачења, суочавања и транзиције*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Перовић, Латинка, “Уз друго издање“, *Друга Србија – 10 година после*, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2002.
- Радојичић, Мирјана, *Историја у кривом огледалу - невладине организације и политика интерпретирања скорије јужнословенске прошлости*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Shils, Edward, “The Virtue of Civility“, in: *Selected Essays on Liberalism, Tradition and Civil Society* (ed. Steven Grosby), Indianapolis, 1997.

Resume

The author starts from an etimological finding that the word reconciliation in Serbian (pomirenje) is actually derived from the word peace (mir), as a linguistic label of an inter-group relation that is contrary to the one named war. Therefore, the stabilization and ensurance of peace, mainly established by means of an external intervention (the same one which actually created

a strong presumption for its violation), represents a wished-for and intended outcome of the reconciliation process among ethnic groups that populate the Western Balkans region. In the text, the author attempts to identify the basic causes of the failure or only partial success of Western Balkans civil society, i.e. non-governmental organizations as their key organizational form, in the process of reconciliation and renewal of cooperation between recently warring ex-Yugoslav nations. She finds it in the tendentious, reductionist and largely falsifying interpretation of the ex-Yugoslav case (instead of the declared humanitarian and pacifist treatment of the same), as a self-imposed mission for which they had too few expert qualifications and too many crypto-political and profitable motives. As such, the “third sector” of the Western Balkans, mainly its Serbian part, contributed more to the moral confusion and social destabilization of the region and to further group psychological distancing of peoples inhabiting it, than to their wished-for reconciliation as a basis of productive cooperation and safe progress in the region where they live. The more clearly it reflects the unpleasant fact of their actions and the sooner it agrees to the redefinition of their hitherto mostly misconceived mission, i.e. its reduction within the declared and socially expected framework, the sooner will the local non-governmental sector in Serbia, according to the author, start to increase their relatively low social credibility and become a respectable factor of a solution to the tragic and decades-long interethnic “enigma” of the Western Balkans region.

Овај рад је примљен 13. новембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. децембра 2012. године.